

*Aleksandra Wicka
Ewa Wojciechowska-Lipka*

Wspólna Polityka Rolna a ubezpieczenia gospodarcze w rolnictwie polskim

Common Agriculture Policy and insurance in Polish agriculture

Celem opracowania jest przedstawienie ewolucji ubezpieczeń w rolnictwie w Polsce oraz omówienie aktualnego systemu ubezpieczeń obowiązkowych ze szczególnym uwzględnieniem obowiązkowych ubezpieczeń upraw.

W artykule przedstawiono podstawy prawne, najważniejsze uwarunkowania budżetowe oraz zakres korzystania z ubezpieczeń upraw.

Zwrócono także uwagę, iż na popyt na ubezpieczenia produkcji roślinnej wpłyną przede wszystkim zmiany w przepisach wspólnotowych i krajowych a w małym stopniu wzrost świadomości ubezpieczeniowej rolników. Wprowadzenie nowych uregulowań może także przesunąć wydatki budżetu z wypłat odszkodowań związanych z klęskami na wypłaty dotacji do polis ubezpieczeń.

Wstęp

Działalność rolnicza jest silnie narażona na trudne do przewidzenia, zmiany czynników przyrodniczych wywierających wpływ na wielkość produkcji, a jednocześnie poddawana jest silnym wahaniom cen wynikającym z sytuacji na rynku krajowym oraz na rynku europejskim i światowym.

Anomalie pogodowe obserwowane w ostatnich latach pokazują jak duży wpływ na produkcję i sytuację ekonomiczną gospodarstw mają susze, gradobicia, ulewne deszcze, czy powódź.

Jak wskazują zaprezentowane w dalszej części opracowania dane dotyczące korzystania z ochrony ubezpieczeniowej rolnicy korzystają prawie wyłącznie z ubezpieczeń obowiązkowych (budynki i odpowiedzialność cywilna rolnika), zaś w bardzo małym stopniu wykorzystują ubezpieczenia, które były do tej pory dobrowolne, dotyczące produkcji, a więc podstawy bieżących dochodów.

Czy wprowadzenie obowiązku ubezpieczenia wpłynie na zwiększenie zainteresowania rolników tego typu ubezpieczeniami?

Wydaje się, że czynnikiem zwiększającym zainteresowanie ubezpieczeniami mogą okazać się zmiany we Wspólnej Polityce Rolnej dotyczące pomocy państwa w razie zajścia niekorzystnych zdarzeń, a szczególności treść art.11 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1857/2006 z dnia 15 grudnia 2006 w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu w odniesieniu do pomocy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw prowadzących działalność związaną z wytwarzaniem produktów rolnych oraz zmieniające się rozporządzenie (WE) nr 70/2001: „od dnia 1 stycznia 2010 oferowane

odszkodowanie musi być zmniejszone o 50% chyba, że przyznaje się je rolnikom, którzy dokonali ubezpieczenia pokrywającego co najmniej 50% średniej rocznej produkcji lub dochodu związanego z produkcją i obejmującego zagrożenia związane z niekorzystnymi zjawiskami klimatycznymi statystycznie najczęściej występującymi w danym państwie członkowskim lub regionie”.

Cel i metoda

Celem opracowania jest przedstawienie historii ubezpieczeń w rolnictwie w Polsce oraz omówienie aktualnego systemu ubezpieczeń obowiązkowych ze szczególnym uwzględnieniem obowiązkowych ubezpieczeń upraw.

W artykule przedstawiono podstawy prawne, najważniejsze uwarunkowania budżetowe oraz zakres korzystania z ubezpieczeń upraw. W analizach wykorzystano dane dotyczące zakresu korzystania z ubezpieczeń przez rolników publikowane przez KNF, GUS, PIU, Ministerstwo Rolnictwa, a także dostępne opracowania z literatury przedmiotu. Dokonano analizy aktów prawnych związanych z opisywaną tematyką, wskazując na uwarunkowania związane z członkostwem Polski w Unii Europejskiej.

Wyniki analiz przedstawiono w formie opisowej i tabelarycznej. Krótka okres obowiązywania poszczególnych rozwiązań prawnych nie pozwala na przedstawienie bardziej złożonych analiz.

Rys historyczny ubezpieczeń rolniczych

Ubezpieczenia rolne w Polsce mają ponad 200 lat i są związane z losami kraju. Praktycznie można wyróżnić pięć istotnych okresów w ich rozwoju: okres zaborów i I wojny światowej, okres międzywojenny, II wojny światowej, Polski Ludowej oraz obecny III Rzeczypospolitej i członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Już w XVIII wieku należało obowiązkowo ubezpieczać budynki od ognia, a uprawy rolne od gradobicia. Różnice w poziomie ubezpieczeń na terenie kraju wynikały z polityki zaborców.¹ Najlepiej ubezpieczone były wsie pod zaborem pruskim, a najslabiej w austriackim. W niektórych okresach i miejscach wprowadzono ubezpieczenia obowiązkowe budynków oraz bydła. Także warunki ekonomiczne zmuszały właścicieli gospodarstw rolnych do wykupu ubezpieczenia. Banki i inne instytucje udzielające kredytów wymagały by mienie było ubezpieczone co najmniej do wysokości przyznanej pożyczki.²

Pierwszym polskim teoretykiem ubezpieczeń i autorem koncepcji scaleniowej był Wacław Łuszczewski.³ Zakładała ona skupienie całej działalności ubezpieczeniowej w jednej instytucji oraz połączenie wszystkich ubezpieczeń dotyczących danej gałęzi gospodarki np. rolnictwa (ubezpieczenia budynków i ruchomości od ognia, bydła od padnięcia, ubezpieczenie ziemiopłodów od gradobicia itp.) w jedno ubezpieczenie oparte na wspólnej składce. Projekty te były i są aktualnie z powodzeniem realizowane jako ubezpieczenia pakietowe. Okres Polski niepodległej służył rozwojowi ubezpieczeń i w roku 1939 działało w kraju 67 zakładów ubezpieczeniowych. 23 czerwca 1921 r. Sejm Rzeczypospolitej uchwalił ustawę pozwalającą na rozwój powszechnych,

¹ Zob. Banasiński A. Ubezpieczenia gospodarcze. Poltext, Warszawa 1996. str. 45-52

² Jest to pierwszy przykład powiązania działalności finansowej i kredytowej. Zob. Banasiński 1996, op. cit.

³ Ibidem s. 47

obowiązkowych ubezpieczeń w rolnictwie, natomiast na mocy rozporządzenia prezydenta Rzeczypospolitej z 1927 r. ubezpieczenie budynków było obowiązkowe, a organy samorządowe (sejmiki powiatowe i wojewódzkie) miały prawo do uchwalenia obowiązku ubezpieczenia mienia ruchomego gospodarstw rolnych i upraw na swoim terenie. Ponadto w 1928 roku został powołany Państwowy Urząd Kontroli Ubezpieczeń oraz firmy fakultatywnie zajmujące się ubezpieczeniem wsi, budynków i upraw od określonych ryzyk⁴. W czasie wojny na terenie Generalnej Guberni działały pod ścisłym, niemieckim nadzorem tylko dwa towarzystwa Warta i Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych – PZUW. Firmy te po wojnie zostały upaństwowione i funkcjonowały w tej formie prawnej do 1991 roku. Po wojnie dekretem z 1947 r. przywrócono obowiązek ubezpieczania budynków od ognia oraz nadano prawo uchwalania obowiązku ubezpieczania inwentarza żywego i obowiązku ubezpieczania upraw od gradobicia na swoim terenie powiatowym i wojewódzkim radom narodowym. Wpłynęło to na dynamiczny rozwój ubezpieczeń upraw, zwierząt oraz mienia gospodarstw rolnych. Ustawa z 1952 r. upoważniła Radę Ministrów do wydania rozporządzeń normujących zakres i warunki ubezpieczeń obowiązkowych, rozszerzając zakres obowiązkowych ubezpieczeń o mienie ruchome i uprawy.

Do 1990 r. całe mienie należące do gospodarstw rolnych (budynki mieszkalne i gospodarcze; mienie ruchome – maszyny, narzędzia i sprzęt rolniczy, nawozy, środki ochrony roślin, ruchomości domowe, wybrane gatunki zwierząt; uprawy – zboża i ich mieszańki, gryka, kukurydza, rośliny pastewne, ziemniaki i buraki cukrowe oraz trawy łąk i pastwisk) były ustawowo, obowiązkowo ubezpieczone w Państwowym Zakładzie Ubezpieczeń. Również rolnicy byli zobowiązani wykupić polisę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego. Ustawa o działalności ubezpieczeniowej z 28.07.1990 r.⁵ utrzymała obowiązek ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz obowiązek ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych. Natomiast ubezpieczenie mienia ruchomego, upraw, zwierząt gospodarskich oraz budynków położonych poza gospodarstwami rolnymi stało się dobrowolne.

Do 1990r. polski rynek ubezpieczeniowy był zmonopolizowany przez jednego ubezpieczyciela jakim był powołany w 1952 roku Państwowy Zakład Ubezpieczeń. Wpłynęło to na rozbudowanie systemu ubezpieczeń obowiązkowych tak w odniesieniu do posiadaczy pojazdów (OC w ruchu pojazdów mechanicznych i następstw nieszczęśliwych wypadków), jak i rolników. W 1963 roku rolnicy zostali zobowiązani do ubezpieczenia ziemioplodów od gradobicia i powodzi, a w 1975 roku objęto ich także obowiązkiem ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków i odpowiedzialności cywilnej. Ubezpieczenia dobrowolne funkcjonowały w ograniczonym zakresie. Rozwój rynku ubezpieczeniowego Polsce zapoczątkowała ustawa z 1984 roku. Zezwalała ona na powstawanie towarzystw ubezpieczeniowych w formie spółdzielni oraz spółek kapitałowych, w których jednak co najmniej 51 procent udziału zachowywał Skarb Państwa. Prawdziwy przełom nastąpił dopiero po rozpoczęciu reform wolnorynkowych

⁴ Zob. szerzej Michalak J.: Organizacja i stan ochrony ubezpieczeniowej w Polsce w latach 1918-1030. Struktury ubezpieczeniowe. 1979, t. IV str. 188 i następane

⁵ Ustawa o działalności ubezpieczeniowej z 28.07.1990 r.5 (Dz. U. nr 11 z 1996 r. poz. 62

w gospodarce. Ustawa o działalności ubezpieczeniowej z 1991 roku stworzyła podwaliny nowoczesnego rynku ubezpieczeń. Umożliwiła działalność towarzystw ubezpieczeń wzajemnych oraz komercyjnych firm prywatnych, pod warunkiem, że będą zorganizowane w formie spółek akcyjnych z określonym wymogami kapitałem. Ponadto wprowadziła rozdział ubezpieczeń na życie i pozostałych ubezpieczeń osobowych oraz majątkowych, a także ograniczyła działalność gospodarczą zakładu tylko do działalności ubezpieczeniowej⁶. Tym samym Państwowy Zakład Ubezpieczeń został przekształcony w Powszechny Zakład Ubezpieczeń Spółka Akcyjna – PZU SA, oferując ubezpieczenia "nieżyciowe" oraz spółkę zależną – Powszechny Zakład Ubezpieczeń Życie SA, zajmującą się ubezpieczeniami na życie. Rynek ubezpieczeniowy rozwijał się w tym okresie bardzo dynamicznie. Nie wszystkie uregulowania sprawdziły się w praktyce i dopiero ustawa z 1996 roku przyniosła wiele rozwiązań, które porządkowały polski rynek ubezpieczeniowy.⁷ W 2002 roku w Polsce działały 74 firmy ubezpieczeniowe. W roku 2003 w związku z przygotowaniami do wstąpienia do Unii Europejskiej znowelizowano ustawy o działalności ubezpieczeniowej⁸ o ubezpieczeniach obowiązkowych, o Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych⁹, a także ustawę o pośrednictwie ubezpieczeniowym. Był to znaczący krok w przystosowywaniu polskiego rynku ubezpieczeniowego do warunków Unii Europejskiej. Ustawy te weszły w życie 1 stycznia 2004 roku otwierając nowy etap działalności ubezpieczeniowej. Utrzymane zostały ubezpieczenia obowiązkowe dla posiadaczy pojazdów, ubezpieczenia OC rolnika i budynków w gospodarstwie rolnym oraz OC z tytułu wykonywania niektórych zawodów. Wprowadzenie ubezpieczeń dobrowolnych oraz zróżnicowana pod względem warunków i składki oferta ubezpieczenia płodów, zwierząt, upraw i następstw nieszczęśliwych wypadków, wpłynęły ujemnie na wykup tych ubezpieczeń. Rolnicy nie zostali przygotowani do sytuacji, w której nagle sami muszą zatroszczyć się o ochronę ubezpieczeniową swojego mienia i produkcji. Skutki takiego stanu rzeczy mogliśmy obserwować podczas powodzi powtarzających się od września 1995 r., a zwłaszcza tej, która nawiedziła południową Polskę latem 1997 r. Pojawiające się w mediach sugestie i wypowiedzi poszkodowanych wskazywały jednoznacznie, że oczekują rekompensaty strat od państwa. Nie pomaga nakładanie na rolników dodatkowych opłat z tytułu braku obowiązkowej polisy OC rolnika (kara wynosi 30 euro i jest ona wnoszona na rzecz UFG) lub budynków w gospodarstwie (kara w wysokości 100 Euro, wpłacana na rzecz własnej gminy).

Ocenia się, że ponad 30% rolników nie wywiązuje się z obowiązku ubezpieczeniowego. Jeżeli chodzi o ubezpieczenie mienia, to ubezpiecza je dobrowolnie około 10% rolników, a uprawy 2-4% i to w bardzo ograniczonym zakresie. Głównym argumentem rolników na zarzut nie wykupywania polisy, jest ich zbyt wysoka cena i brak środków finansowych na ten cel. Ponadto rolnicy nie orientują się w zapisach ogólnych warunków ubezpieczeń oraz boją się, że w przypadku szkody nie otrzymają

⁶ E. Wojciechowska-Lipka, Ubezpieczenia rolne. [w:] Podstawy ubezpieczeń. T. II. (red. J. Monkiewicz), Poltext, Warszawa 2000.

⁷ Dz.U. 1996, nr 11 poz.62 Obwieszczenie Ministra Finansów z dnia 18 grudnia 1995 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o działalności ubezpieczeniowej.

⁸ Dz.U. 2003 nr 124 poz. 1151

⁹ Dz.U. 2003 nr 124 poz. 1152

odszkodowania, albo będzie ono symboliczne, tym bardziej, że w okresie wzmożonego rozwoju firm ubezpieczeniowych część z nich niestety dosyć szybko bankrutowała, a polisy poza obowiązkowymi OC pojazdów i rolnika, obsługiwanymi w takiej sytuacji przez Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny tracą swoją ważność. Niestety aura jest w ostatnich latach bezlitosna i co roku niszczy budynki i uprawy: zasiewy, sady czy plantacje, pozbawiając rolników dochodów. Jedynym ratunkiem wówczas jest pomoc państwa i ta płynąca pomoc ze strony organizacji charytatywnych czy osób prywatnych. Jednakże środki te nie pokrywają pełnej wartości poniesionych strat.

Zakres ubezpieczeń w rolnictwie i ich wykorzystanie

Od 2006 roku polscy rolnicy otrzymali możliwość wykupywania polis ubezpieczeniowych chroniących ich produkcję z 50% dopłatą do składki z budżetu państwa. Było to możliwe dzięki wprowadzeniu ustawy z lipca 2005r. o (Dz. U. Nr 150 poz. 1249, z późn. zm.). Na jej mocy ubezpieczeniami z dopłatami z budżetu państwa objęte były uprawy: zbóż, kukurydzy, rzepaku, rzepiku, chmielu, tytoniu, warzyw gruntowych, drzew i krzewów owocowych, truskawek, ziemniaków, buraków cukrowych lub roślin strączkowych. Ubezpieczenia te pozostawały ochroną o charakterze dobrowolnym. Obowiązkowo rolnik musiał ubezpieczać jedynie budynki wchodzące w skład gospodarstwa rolnego i wykupywać polisy chroniące go od odpowiedzialności cywilnej wynikającej z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Oczekiwano, że zachęta w formie dopłaty do składki spowoduje, iż rolnicy chętniej zaczną korzystać z ubezpieczeń mających na celu ochronę produkcji, czyli pośrednio przychodów.

Pierwszy rok (2006) obowiązywania nowych regulacji nie potwierdził pokładanych w nich nadziei na objęcie znacznej części rolników ochroną ubezpieczeniową. W tabeli 1 przedstawiono zakres korzystania z ubezpieczeń obowiązkowych i dobrowolnych w latach 2003-2007.

TABELA 1. KORZYSTANIE Z UBEZPIECZEŃ ROLNICZYCH W LATACH 2003-2007

L.p.	Rodzaj ubezpieczenia	Lata				
		2003	2004	2005	2006	2007
1	Liczba gospodarstw rolnych (w mln.)	1.850	1.852	1.782	1.806	1.804
2	Ubezpieczenia obowiązkowe budynków(w mln)	1.507	1.517	1.492	1.443	1.584
3	Ubezpieczenia OC Rolnika (w mln)	1.512	1.485	1.504	1.444	1.408
4	Ubezpieczenia dobrowolne upraw (polisy w tys.)	45	39	36	49	90

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS

Ubezpieczenia dobrowolne upraw w analizowanych latach były realizowane na poziomie od 36 tys. polis w roku 2005 do 90 tys. w roku 2007 nie zauważono więc szczególnego zainteresowania tego typu ochroną mimo wprowadzonych dopłat (49 tys. polis w roku 2006, w stosunku do 45 tys. w roku 2003 kiedy nie było dopłat). Następnym małym zainteresowaniem dobrowolnymi ubezpieczeniami upraw z dopłatą

z budżetu państwa było niewykorzystanie 55 mln zarezerwowanych w budżecie państwa na ten cel środków. Ostatecznie pieniądze te wykorzystano jako pomoc rolnikom poszkodowanym w czasie suszy.

W kolejnych latach podwyższono kwotę rezerwy budżetowej przewidując wzrost zainteresowania ze strony rolników i tak w 2007 roku zaplanowano na ten cel 220 mln zł, a w 2008 roku 545 mln zł. Podwyższenie kwoty środków przeznaczonych na dopłaty w 2008 r. do poziomu 545 mln zł miało m.in. związek z planowaną zmianą charakteru ubezpieczeń upraw z dobrowolnych na obowiązkowe. Od lipca 2008 wprowadzony został obowiązek ubezpieczenia 50% upraw w gospodarstwie dla rolników uzyskujących płatności bezpośrednie do gruntów rolnych.

W tabeli przedstawiono stopień wykorzystania kwot przeznaczonych budżetu państwa na dopłaty do składek w analizowanych latach.

TABELA 2. WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW BUDŻETOWYCH PRZEZNACZONYCH NA DOPŁATY DO UBEZPIECZEŃ ROLNICZYCH I LICZBA WYKUPIONYCH POLIS W LATACH 2006-2008

Rok	Kwota z budżetu na dopłaty (mln zł)	Wykorzystanie (zł)	%	Liczba zawartych umów	Firmy obsługujące ubezpieczenia z dopłatami
2006	55	9 861 000,00 w tym 51 000 ubezpieczenie zwierząt	17,81	11 059 w tym 318 ubezpieczenie zwierząt	TU Allianz Polska S.A., PZU SA, TUW TUW, Concordia Polska TUW
2007	210	31 537 500,00 w tym 39 800 ubezpieczenie zwierząt	15,00	28 828 w tym 416 ubezpieczenie zwierząt	TU Allianz Polska S.A., PZU SA, TUW TUW, Concordia Polska TUW
2008	545	10 544 900,00 w tym 40 000 ubezpieczenie zwierząt	do 30,06,08	17 381 w tym 114 ubezpieczenie zwierząt	MTU S.A., PZU SA, TUW TUW, Concordia Polska TUW

Źródło: Opracowanie własne¹⁰

Informacje podane w tabeli 2 potwierdzają, iż niestety, poziom wykorzystania dopłat przez rolników jest bardzo niski. Wynika to głównie z braku dostępu do informacji o ubezpieczeniach z dopłatami, ciągłych zmian ustawy, co powodowało wstrzymywanie się od sprzedaży tych ubezpieczeń przez ubezpieczycieli.

Czynnikami mającymi wpływ na popyt na ubezpieczenia produkcji rolniczej są także czynniki ekonomiczne, takie jak zmiany cen, czy wysoki (ok. 60%) udział w dochodach rolników dopłat bezpośrednich. Jak wskazują analizy, stabilizacji dochodów rolników w przyszłości nie należy wiązać ze wzrostem cen, gdyż ich duże wahania nie pozwolą na osiągnięcie stabilizacji finansowej dzięki ubezpieczeniom.

Zakres ochrony ubezpieczeniowej w stosunku do podstawowych roślin uprawnych przedstawiono w tabeli 3. W stosunku do struktury zasiewów w polskim rolnictwie widoczny staje się relatywnie duży zakres ubezpieczenia rzepaku. Pozostałe gatunki ubezpiecza się dużo rzadziej, wynika to z faktu, że rzepak jako jedyna roślina jest narażony na powstawanie strat zimowych. Dla pozostałych roślin ozimych,

¹⁰ Elżbieta Wojciechowska-Lipka Ubezpieczenia rolne, Kupić czy nie kupić. Miesięcznik Ubezpieczeniowy, Tom 5 nr 10, s.19-20, 2008

w ostatnio obserwowanych warunkach pogodowych nie ma dużego zagrożenia, głównie ze względu na brak silnych opadów śniegu i długotrwałych mrozów.

TABELA 3. STRUKTURA UBEZPIECZONEGO AREAŁU I UDZIAŁ POSZCZEGÓLNYCH ROŚLIN W POWIERZCHNI ZASIEWÓW W POLSCE W 2006 R

Gatunek	Odsetek ubezpieczonego areалу (%)	Areál obsiany w 2006 r. (ha)	Udział rośliny w powierzchni zasiewów (%)
Rzepak	59,9	550 000	4,91
Rzepik	0,14		
Zboża	39,2	7 990 000	71,39
Kukurydza	0,47	339 000	3,03
Ziemniaki	0,22	588 000	5,25
Buraki cukrowe	0,06	286 000	2,56
Inne	-	1 439 200	12,86
Razem	100	11 192 200	100

Źródło: Kaczala M., Łyskawa K. Ubezpieczenia z dopłatami państwa jako instrument ochrony gospodarstw rolnych przed skutkami ryzyk przyrodniczych-analiza doświadczeń, kierunki rozwoju. Niepublikowane materiały z konferencji PIU „Kierunki zmian ubezpieczeń w produkcji rolnej w Polsce” 4 lutego 2008r.

Charakterystyka zmian w ustawie o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich¹¹ i jej powiązania ze Wspólną Polityką Rolną

Z inicjatywy kilku osób związanych z rolnictwem i ubezpieczeniami podjęto w 2003 roku w Ministerstwie Rolnictwa prace nad budową systemu ubezpieczeń rolnych z udziałem państwa. W efekcie tych prac projekt ustawy trafił w tryby prac legislacyjnych i 5 lipca 2005 roku została uchwalona przez Sejm ustawa o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich.¹² Ustawa ta określa wysokość dopłat przez państwo do składki z tytułu ubezpieczenia określonych gatunków zwierząt i roślin od ustalonych ryzyk. Niestety z względu na przyjęcie do ubezpieczenia z dopłatą do składki ryzyka pożaru i wybuchów Komisja Europejska nie notyfikowała tej formy pomocy krajowej. Dopiero kolejna poprawka Sejmu w tym zakresie pozwoliła na notyfikację i uruchomienie procedury wyłaniania firm ubezpieczeniowych, które przez rok będą obsługiwać rolników w zakresie dotowanych z budżetu państwa ubezpieczeń upraw i zwierząt gospodarskich Kolejna nowelizacja wyżej omawianej ustawy z dnia 7.03.2007 r. o zmianie ustawy o dopłatach do ubezpieczeń do ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2007 Nr 49, poz.328) ubezpieczenia upraw stały się od lipca 2008 obowiązkowymi. Wspomniana regulacja określa, iż jako producent rolnej traktowana jest osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjną nieposiadająca osobowości prawnej, w której posiadaniu lub współposiadaniu jest gospodarstwo rolne, będącą małym lub średnim przedsiębiorcą w rozumieniu odrębnych przepisów.

Przedmiotem omawianej ochrony są uprawy: zbóż, kukurydzy, rzepaku, rzepiku, chmielu, tytoniu, warzyw gruntowych, drzew i krzewów owocowych, truskawek,

¹¹ Ustawa o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich z dnia 7 lipca 2005 r. (Dz. U. nr 150 poz., 1249) wraz ze zmianami dokonanych ustawą z 7 marca 2007r.

¹² (Dz. U. Nr 150, poz. 1249, z późn. zm.)

ziemniaków, buraków cukrowych lub roślin strączkowych od zasiewu lub wysadzenia do ich zbioru.

Aby obowiązek ubezpieczenia został spełniony rolnik musi wykupi polisę od jednego z pięciu wymienionych poniżej ryzyk. A mianowicie są to:

- powódź,
- grad,
- ujemne skutki przezimowania,
- przymrozki wiosenne,
- susza.

Umożliwienie wyboru ryzyka, które może zostać ubezpieczone jest novum w stosunku do obowiązującej wcześniej ustawy, która narzucała zakup całego pakietu ubezpieczeń (5 ryzyk).

Można doszukiwać się pozytywnego wydźwięku tego zapisu w stosunku do poprzedniej wersji ustawy, gdyż umożliwił on rolnikowi wybór ryzyka, które jego zdaniem jest mu najbardziej zagrażającym oraz obniżenie ceny ubezpieczenia. Pozwoliło to także na efektywne zarządzanie ryzykiem ubezpieczeniowym w przedsiębiorstwie rolniczym.

Specjaliści z dziedziny ubezpieczeń rolnych¹³ podnoszą jednak problem świadomości ubezpieczeniowej rolników i etyki zawodowej agentów wyrażają obawę, że rolnik skorzysta nie z tych ubezpieczeń, które są mu niezbędne i które uważa za najbardziej mu zagrażające, a z tych, które umiejętnie sprzeda mu dobrze wyszkolony marketingowo, agent (ze względu na prowizję, którą otrzyma).

Kolejnym istotnym zapisem ustawowym, jest uregulowanie dotyczące sumy ubezpieczenia. Sumę tą (od jej wysokości zależy składka) w ubezpieczeniu upraw rolnych ustala dla każdej uprawy odrębnie ustala rolnik w porozumieniu z zakładem ubezpieczeń. Od tej sumy naliczana jest składka ubezpieczeniowa określona jako jej procent. Ministerstwo Rolnictwa określa corocznie do 30 listopada w formie rozporządzenia maksymalne sumy ubezpieczenia w odniesieniu do ubezpieczeń dotowanych dla poszczególnych upraw rolnych i zwierząt gospodarskich na rok następny. Za spełnienie obowiązku ubezpieczenia uważa się fakt objęcia ochroną co najmniej 50% powierzchni upraw danego gospodarstwa.

Za niedotrzymanie obowiązku ubezpieczenia rolnik zapłaci 2 euro kary za każdy nie ubezpieczony hektar w ramach 50% całego areału. Zapłacenie kary nie zwalnia rolnika z obowiązku opłacenia polisy.

Czy wprowadzenie obowiązku ubezpieczenia wpłynie na zwiększenie zainteresowania rolników tego typu ubezpieczeniami? Szacunkowy koszt tego ubezpieczenia oszacowany dla modelowego 50 ha gospodarstwa¹⁴ wyniósł 69,7 zł. na ha. Przy niskim odczuwaniu zagrożenia czynnikami objętymi ubezpieczeniem rolnik może ryzykować opłacenie relatywnie niskiej kary zamiast się ubezpieczyć. Częstość takich sytuacji zależeć będzie od liczby i skuteczności kontroli.

¹³ dr inż. Elżbieta Wojciechowska-Lipka Stanowisko zaprezentowane w czasie debaty o ubezpieczenia rolniczych w trakcie forum „Twoje Pieniądże” X Warszawa 2008 r.

Możliwość stosowania dopłat do składki wynika z Wytycznych Wspólnoty w sprawie pomocy państwa w sektorze rolnym i leśnym na lata 2007–2013 pkt. V.B.5.2. Komisja uznaje pomoc z tytułu opłat składek ubezpieczeniowych za zgodną z art. 87 ust. 3 lit. c Traktatu, jeżeli spełnia ona wszystkie warunki ustanowione w art. 12 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1857/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r., natomiast Komisja nie zatwierdzi pomocy państwa z tytułu opłat składek ubezpieczeniowych dla dużych przedsiębiorstw. Zgodnie z wymienionymi przepisami unijnymi pomoc w formie dopłat do składek ubezpieczeń może być stosowana pod warunkiem, że intensywność pomocy brutto nie przekroczy 80% kosztów składek ubezpieczeniowych z tytułu strat spowodowanych niekorzystnymi zjawiskami klimatycznymi, które mogą być porównane do klęsk żywiołowych, lub 50% kosztów składek od innych strat spowodowanych zjawiskami klimatycznymi.

W wytycznych Wspólnoty w sprawie pomocy państwa w sektorze rolnym i leśnym na lata 2007-2013 niekorzystne warunki atmosferyczne, takie jak: mróz, grad, lód, deszcz czy susza, nie mogą być uznane za klęskę żywiołową, natomiast z uwagi na szkody, jakie mogą wyrządzić w produkcji rolnej czy środkach do produkcji rolnej, zdarzenia takie można porównać z klęskami żywiołowymi w przypadku, gdy poziom szkód sięga 30% normalnej produkcji.

Przedstawione stanowisko Komisji uwzględnia przede wszystkim fakt, że ubezpieczenie to najbardziej pomocne narzędzie dobrego zarządzania ryzykiem i w sytuacjach kryzysowych. Mając to na uwadze oraz uwzględniając ograniczone możliwości finansowe rolników Komisja zajmuje przychylne stanowisko wobec pomocy państwa z tytułu ubezpieczeń w odniesieniu do podstawowej produkcji (rolników);

Wydaje się, że czynnikiem zwiększającym zainteresowanie ubezpieczeniami mogą okazać się zmiany we Wspólnej Polityce Rolnej dotyczące pomocy państwa w razie zajścia niekorzystnych zdarzeń, a szczególności treść art.11 rozporządzenia Komisji (WE) nr 1857/2006 z dnia 15 grudnia 2006 w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu w odniesieniu do pomocy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw prowadzących działalność związaną z wytwarzaniem produktów rolnych oraz zmieniające się rozporządzenie (WE) nr 70/2001: „od dnia 1 stycznia 2010 oferowane odszkodowanie musi być zmniejszone o 50% chyba, że przyznaje się je rolnikom, którzy dokonali ubezpieczenia pokrywającego co najmniej 50% średniej rocznej produkcji lub dochodu związanego z produkcją i obejmującego zagrożenia związane z niekorzystnymi zjawiskami klimatycznymi statystycznie najczęściej występującymi w danym państwie członkowskim lub regionie”. Oznacza to, że brak ubezpieczenia nie pozwoli uzyskać całości ewentualnego odszkodowania za poniesione szkody. Warto zauważyć, że przepis ten dotyczy odszkodowań, a więc dotyczy on tylko rolników, którzy się ubezpieczyli, a nie w zbyt małym zakresie. Nie dotyczy on rolników, którzy nie ubezpieczyli produkcji, gdyż ci nie mogą liczyć na żadne odszkodowania, a co najwyżej na pomoc państwa.

Z drugiej strony należy wskazać na ograniczanie odpowiedzialności i ewentualnych kosztów ponoszonych przez podatników w przypadku wystąpienia klęsk żywiołowych. Nie będzie konieczności stosowania doraźnej pomocy dla gospodarstw poszkodowanych przez występujące klęski.

Podsumowanie

Obowiązkowe ubezpieczenia upraw są jednym z nowych instrumentów ubezpieczeniowych. Mają one zabezpieczać rolników przed negatywnymi skutkami zdarzeń losowych, przede wszystkim o charakterze przyrodniczych.

Ubezpieczenia takie funkcjonujące na zasadzie dobrowolności nie spotkały się z zainteresowaniem rolników. Z drugiej jednak strony rolnicy otrzymywali pomoc ze strony państwa po wystąpieniu zdarzeń o charakterze klęskowym.

Trudno obecnie przewidzieć skutki wprowadzenia nowego obowiązku ubezpieczeniowego w rolnictwie, szczególnie pod względem zakresu przedmiotowego zawieranych umów oraz wielkości wypłacanych odszkodowań. Dopiero kilkuletni okres obowiązywania nowych przepisów pozwoli na ocenę funkcjonowania nowego systemu z punktu widzenia rolników jak i ubezpieczycieli.

Wydaje się, że ubezpieczenia upraw są i będą ważne szczególnie dla dużych gospodarstw towarowych specjalizujących się w produkcji roślinnej. Dla pozostałych typów szczególnie z produkcją zwierzęcą będą miały marginalny efekt dochodowy.

Podobnie dla gospodarstw drobnych z dodatkowym źródłem dochodów kwota odszkodowania może mieć tylko marginalne znaczenie.

Literatura

1. Ustawa o działalności ubezpieczeniowej z 28.07.1990 r.
2. Kaczała M., Łyskawa K. Ubezpieczenia z dopłatami państwa jako instrument ochrony gospodarstw rolnych przed skutkami ryzyk przyrodniczych-analiza doświadczeń, kierunki rozwoju. Niepublikowane materiały z konferencji PIU „Kierunki zmian ubezpieczeń w produkcji rolnej w Polsce” 4 lutego 2008r.
3. Michalak J.: Organizacje i stan ochrony ubezpieczeniowej w Polsce w latach 1918-1030. Struktury ubezpieczeniowe. 1979, t. IV.
4. Podstawy ubezpieczeń. T. II. Pod red. Jana Monkiewicza. Elżbieta Wojciechowska-Lipka, Rozdział VII Ubezpieczenia rolne. Poltext, Warszawa, 2000
5. Ustawa o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich z dnia 7 lipca 2005 r.(Dz. U. nr 150 poz., 1249)
6. ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr 124, poz.1151 zm.: Dz. U. z 2004 r. Nr 91 poz.870 i Nr 96 poz. 959, z 2005. Nr 83, poz. 719 i Nr 143, poz. 1204);
7. ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz.1152 zm: Dz. U z 2004 r. Nr 26 poz. 225, Nr 96 poz. 959, Nr 141 poz. 1492, Nr 273, poz. 2703, Nr 281, poz. 2778, z 2005 r. Nr 167, poz.1396)
8. Wojciechowska-Lipka E. Ubezpieczenia rolne, Kupić czy nie kupić. Miesięcznik Ubezpieczeniowy, Tom 5 nr 10, 2008
9. Wojciechowska-Lipka E., Ubezpieczenia rolne. [w:] Podstawy ubezpieczeń. T. II. (red. J. Monkiewicz), Poltext, Warszawa 2000.
10. Banasiński A. Ubezpieczenia gospodarcze. Poltext, Warszawa 1996.

Summary

The aim of paper is present the evolution of insurance system in Polish agriculture and presentation the current state of obligatory insurances, especially obligatory crop insurance. In the paper law regulations, state budget circumstances, an demand for crop insurance were presented.

Demand for crop insurance will depend on law regulation and rather will not depend on better farmers' risk management developments and strategies. New regulation implementation will shift government subsidies from crop-loss disaster assistance to subsidizing the insurance premium.

Informacje o autorach

dr inż. Aleksandra Wicka

*Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
e-mail: wicka@op.pl*

dr inż. Elżbieta Wojciechowska-Lipka

*Agrobroker Ubezpieczeniowy
ul. Pedagogiczna 46, 05-840 Brwinów
e-mail: ewl@agrobroker.pl*